

Rok Stergar

"Lahu niti pedi naše zemlje"

Slovenski pogledi na Italijane ob napovedi vojne

23. maja 1915

"Prosim, gospod rehnungs-feldvebel, vi torej mislite, da bomo zaradi te vojne z Italijo dobivali manj menaže!"
"To je jasno kot beli dan."
(J. Hašek: Dobri vojak Švejck)

V času pred prvo svetovno vojno so naši zahodni sosede v panteonu slovenskih narodnih sovragov gotovo zasedali "častno" drugo mesto za nespornimi zmagovalci s severa. Vendar je med slovenskim sovraštvom do "Lahov", kot s(m)o jih radi imenovali (in jih še vedno), in Nemcev precejšnja razlika. Če je pri zadnjih šlo za protislovno mešanico sovraštva in spoštovanja, je bilo za prve rezervirano le zaničevanje in večvrednostni občutek. Če si dovolimo malce špekuliranja in zdravorazumskega sklepanja, lahko ponudimo naslednje pojasnilo: Nemci zaradi svoje politične vloge in stalnega prodiranja proti jugu na slovensko narodnostno ozemlje, pač niso mogli biti zelo priljubljeni, a so hkrati vteležali preveč lastnosti (pridnost, natančnost...), ki jih avtostereotip pripisuje Slovencem,¹ da bi se lahko sovraštvo polno razmahnilo. Tako so vlogo najslabših Nemcev prevzeli Prusi, ki so imeli to "prednost", da so bili protestantje in poleg tega z izjemo zadnjega obdobja pred svetovno vojno državni sovražnik št. 1. Italijani so s svojim latinskim in mediteranskim temperamentom predstavljali precejšnje nasprotje germanski zaprtosti in si tako pri podobno usmerjenih Slovincih niso mogli pridobiti takšnega bonusa.² Ob

tem je bila zahodna slovenska etnična meja dovolj trdna, da je omogočala podcenjevalni odnos, ki se je ustrezno okrepil še z avstrijskimi vojaškimi uspehi (ob "spregledovanju" porazov) v nemirni Italiji in slovenskim deležem v njih.³ Posebne priljubljenosti med konzervativci Italijanom niso pridobili niti zasedba mesta naslednikov sv. Petra Rima in neurejeni odnosi s papežem. In tudi odnosi z Italijani na tej strani meje (torej v Istri, Trstu in na Goriškem), ki so bili vse prej kot idilični, so prispevali svoje k slabi podobi potomcev antičnih Rimljanov.⁴

narodnosti ... Enako seveda velja za heterostereotipe: bolj ekstravertni narodi se nam bodo zdeli preveč zgovorni, neresni, nastopaški." (prav tam, str. 75)

¹ Nekateri so celo mnenja, da je za marsikaterega Slovence "idealni Slovenec tak bavarsko-jodlarski model" (Intervju z dr. Slavojem Žižkom, Mladina 31/1995, str. 26). Sodobne raziskave pa kažejo dejansko ujemanje nekaterih osebnostnih lastnosti Slovincem in Nemcem. Oboji sodimo med depresivne in introvertne narode. Oboji pa smo (v povprečju seveda) tudi disciplinirani, organizirani, marljivi in vestni (J. Musek: Psihološki portret Slovencev, Ljubljana 1994, str. 104).

² "Slovinci bomo npr. razvili avtostereotip v zvezi s tistimi lastnostmi, pri katerih bomo opažali razliko med pripadniki lastne narodnosti in pripadniki neke druge

³ S poudarkom na udeležbi slovenskih polkov in prav v takem duhu o tem piše Janez J. Švajncer: "Zvečer po bitki [pri Custozzi] je prijezdil k polku [47. "mariborski" pehotni polk s pretežno slovenskimi vojaki] baron D'Aspre, znan kot "železni". Prvemu oficirju, na katerega je naletel, je naročil, naj pove poveljniku polka, da bo v znak spoštovanja v bodoče pred polkom zaradi njegove hrabrosti vedno snel klobuk. Res je prijezdil pred polk in pred vojaki snel klobuk." (Janez J. Švajncer: Vojna in vojaška zgodovina Slovencev, Ljubljana 1992, str. 78). Knjiga je predtem izšla tudi kot učbenik za domovinsko vzgojo vojakov slovenske vojske (Janez J. Švajncer: Vojna in vojaška zgodovina Slovencev, Ljubljana 1991), tako da ji poudarjanje slovenske hrabrosti mirno dopustimo.

⁴ Kljub temu so časniki ob začetku vojne poudarjali lojalnost avstrijskih Italijanov in njihovo navezanost na monarhijo. Za sumljive pa je tako ali tako poskrbela policija, ki je naprimer v Gorici že nekaj tednov poprej začela z aretacijami (P. Svoljšak: Slovenski begunci v Italiji med prvo svetovno vojno, Ljubljana 1991, str. 6 in 7). V lojalnost svojih vojakov italijanskega rodu po je dvomila tudi armada in jih je večinoma prestavila na druga bojišča in v zaledje (V. Klavora: Koraki skozi meglo. Soška fronta - Kobarid - Tolmin 1915-1917, Celovec - Ljubljana - Dunaj 1994, str. 39).

Da je italijansko ignoriranje zavezništva z Avstrijo in Nemčijo ob začetku velike vojne le prililo olja na ogenj, ni težko sklepati.⁵ In vendar je bila stara monarhija z Nemčijo vred v takšnih težavah, da je mirno požrla italijansko manevriranje. Še več, za nevtralnost dosedanje zaveznice je bila pripravljena plačati precej visoko ceno.

Nekako v duhu uradne politike gladenja nesojene soborke, so tudi objavljena poročila v slovenskih časnikih v mesecu maju 1915. leta. Lastna mnenja so se lojalno umaknila državnemu interesu. Vse do nekaj dni pred usodnim 23. majem je bilo Italiji posvečenih le nekaj novičk na notranjih straneh časnikov. Ponavljajo se faktografska poročila o diplomatskih manevriranjih Italije med trojno antanto in centralnima silama ter o političnem prerivanju na italijanski sceni.⁶ Boj med protintervencionisti, ki jih je vodil (do takrat) štirikratni predsednik vlade Giovanni Giolitti in tedanjo vlado Antonia Salandra je privedel do odstopa Salandrove vlade 13. maja. Odstop je kralj 16. maja zavrnil in tako odprl pot vojni napovedi mimo nevtralistične večine socialistov, katolikov in Giolittijevih liberalcev v poslanski zbornici.⁷

V začetku meseca je največje zanimanje veljalo stalnim obiskom avstrijskega poslanika barona Macchija in nemškega poslanika kneza von Bülowa pri italijanskem zunanjem ministru baronu Sidneyu Sonninu in vrenju ob odpiranju spomenika G. Garibaldiju v Quartu pri Genovi (5. maj 1915). Tu je glavno vlogo igral prosluli pesnik

Gabriele d'Annunzio.⁸ Ta je zbranim namenil tak govor, da se kralj, ki je bil z njim vnaprej seznanjen, otvoritve ni hotel udeležiti, saj je bil govor "tako bojevit, da ga kralj ne bi mogel poslušati, ne da bi takoj napovedal vojsko."⁹ Oba osrednja slovenska dnevnikarja, liberalni *Slovenski narod* in konzervativni *Slovenec*, pa sta v tem za domovino usodnem času pozabila na ideološke pregrade in obširno - ter celo s simpatijo - poročala o protiintervencionističnih delavskih nemirih in demonstracijah, ki so se po italijanskih mestih odvijali v "rdeči" režiji.

Prvi komentar o italijanski situaciji je izmed obeh dnevnikov objavil konzervativni *Slovenec* v dneh pred odločilnim zasedanjem italijanskega parlamenta. V njem je pisec razvijal tezo, ki jo je pozneje časnik še nekajkrat ponudil bralcem, o provojnem gibanju kot gibanju drhali, s katerim od daleč upravlja prostožidarstvo: "Hujškači - in vodi jih prostožidarska loža - grozijo z revolucijo."¹⁰ Da je politika še kako vplivala tudi na trdne stereotipe o Italijanih in Italiji, nam kaže povsem nasprotno stališče komentatorja *Slovenskega naroda* v komentarju "Ob izbruhu vojne z Italijo!": "Pri tem si ne smemo prikrivati, da ima italijanska vlada pri svojem postopanju skoro ves narod na svoji strani!"¹¹

V dneh neposredno pred 23. majem 1915, ko se je vojna neizogibno približevala in je to moralo postati jasno tudi kroničnim optimistom, so časniki zamenjali ton poročil. Na prvo stran se je prebilo zasedanje italijanske poslanske zbornice in senata, ki sta o tem odločala in začel se je zadnji obračun pred viharjem. Tako *Slovenec* kot *Slovenski narod* sta začela objavljati povzetke *zelene knjige*, v

⁵ V začetku vojne naj bi bile sicer stare zamere po sili razmer pozabljene in ljubljanski železničarji naj bi s črno kavo pričakovali prvo divzijo italijanske pomoči (*F. Šuklje: Iz mojih spominov*, II. del, Ljubljana 1995, str. 252).

⁶ Vrsta belih lis v rubriki nam sicer kaže, da je nekatere vesti prestregla cenzura. Ali zaradi "izzivanja" Italije ali iz drugih razlogov, lahko le ugibamo. Ker se je pozneje mnogo pisalo o predvidevanju italijanskih vojnih ciljev, bi bil kakšen protitalijanski izpad vsekakor možen. (prim npr. "S strahom v nemirnem srcu smo lovili glasove o pogajanjih z Italijo. Vedeli smo, da se gre za nas. Vedno bolj določnejše se je slišalo, kaj bi Italija rada; nam so hropele prsi svete jeze nad že davno pretehtano, a prelahko najdeno zaveznico in krčili smo svoje pesti "Lahu niti pedi naše zemlje." (*Slovenec*, 25. maja 1915); "Odkar se je začela sedanja svetovna vojna, je naše duše neprestano mučila bojazen, da poseže prej ali slej tudi Italija v to vojno in da iztegne svoje roke po našem ozemlju, kajti živčev v sosedstvu, smo bolje kakor drugi videli naraščanje nasprotja italijanskega naroda proti naši državi." (*Slovenski narod*, 24. maj 1915).)

⁷ Za informacije o italijanskem političnem dogajanju, ki se ga tu le dotikam, in o Italijanih, ki jih omenjam, sem uporabil kar nekaj gesel iz *Encyclopaedie Britannice*. (Ker sem uporabljal elektronsko verzijo enciklopedije, ki je na voljo na WWW strežniku *Time-Warner Inc.* sem v zadregi, kako naj gesla citiram. Poskusil bom takole: gesla *Giolitti Giovanni*, *Salandra Antonio*, *Sonnino Sidney*, *D'Annunzio Gabriele* in *Italy. World War I and the rise of fascism*, *Britannica Online™*, <http://www.pf.eb.com>).

⁸ Gabrielu d'Annunziu (1863-1938), pesniku, velikemu ljubimcu, vojnemu pilotu, poznejšemu "osvajalcu" Reke, fašistu in montevoškemu princu, ki se je prav zaradi spodbujanja vstopa Italije v vojno vrnil iz Francije, kamor se je 1910 zatekel pred upniki, so časniki upravičeno pripisovali vlogo glavnega motivatorja množičnega provojnega gibanja. "Ta Gabriele d'Annunzio je znan po vsem svetu kot mož vprav renezančne brezvestnosti in pokvarjenosti, kot talent, ki je s svojimi umstvenimi možnostmi delal vse življenje nečastne kupčije. ... Bil je pravi mož za to delo [podžiganje vojne vneme namreč] - kakaj njegove npravne kvalitete so popolnoma primerne npravnosti politike, ki je povzročila sedanjo vojno." (*Slovenski narod*, 27. maj 1915). Tu časnikar namiguje na pesnikovo dolgoletno razmerje z igralko Eleonoro Duse, ki ga je D'Annunzio, potem ko jo je zapustil, natančno popisal v erotičnem romanu *Il fuoco* (1900).

⁹ *Slovenec*, 6. maj 1915.

¹⁰ Prav tam, 17. maj 1915. V takšnem "dobro ljudstvo - slabo vodstvo" stilu je tudi naslednji stavek iz posebne prve vojne izdaje: "...za to vojsko ni odgovorno italijansko ljudstvo, moramo to reči, ampak framazonska loža." in delček poročila očitca zadnjih italijanskih dogodkov: "Celo hujškarijo proti Avstriji pa vodijo framazonske lože..." (prav tam, 24. maja 1915).

¹¹ *Slovenski narod*, 24. maj 1915.

kateri je svoje videnje situacije in ravnanja prizadetih oblasti objavila italijanska kraljevska vlada, in *rdeče knjige*, ki jo je z istim namenom objavila cesarsko-kraljeva vlada. V slednji so bile objavljene tudi avstrijske ozemeljske ponudbe (južni - etnično italijanski - del Južne Tirolske in meja na spodnji Soči), ki naj bi Italijo utrdile v nevtralnosti. Tu se zdi pomembno poudariti, da negativno mnenje urednikov o Italiji in njeni politiki, le-tem ni preprečilo velike objektivnosti, ki se tudi sicer kaže v rednem povzemanju novic iz nevtralnih ter antantnih virov. Kaže, da so bila subjektivna mnenja rezervirana za komentarje, medtem ko so bile novice omejene le na povzemanje raznih virov - verodostojno, kot so to dopuščale vojne razmere. Takšno ravnanje nam sicer omogoča zvesto zasledovanje dogodkov, ne omogoča pa nam razbiranja odnosa do Italijanov (in seveda Britancev, Francozov...), ki se pokaže le v redkih komentarjih. Poleg tega so bili časnikarji tistega časa gotovo mnogo bolj (samo)omejeni z občutkom za spodobnost, kot so njihovi nasledniki in tako zaman iščemo kak "ljudsko-kleni" izpad v stilu *Völkischer Beobachter* ali *Politike Ekspres*.

Kljub temu pa so se pisci po "dnevu-D" trudili dvigniti moralo državljanov monarhije, ki se je znašla pred tretjo fronto, in na dan so jasno prišli njihovi in (domnevajmo) slovenski stereotipi o "laških verolomnežih".¹² Na stari mit o italijanskih vojnah se je v razglasu *"Mojim narodom"* naslonil tudi sam cesar, ki v njem pravi: *"Novi zavrtni sovražnik na jugu jim [njegovim armadam] ni nov nasprotnik. Veliki spomini na Novaro, Mortaro, Kustoco in Vis, ki so ponos Moje mladosti, in duh Radeckega, nadvojvode Albrehta in Tegetthofa, ki še živi v Moji vojni moči na kopnem in na morju, so mi poroki za to, da bomo tudi proti jugu uspešno branili meje monarhije."*¹³ V časnikarskih komentarjih je ta misel naletela na dober odmev, kar kaže, da so se te zmage res globoko vtisnile v spomin. *"Sedaj je prišel naš čas. To je delo za nas. Sam si [Franc Jožef] v svoji mladosti videl slovensko-hrvatski narod na gornjeitalijanskih bojiščih. Kustoca, Novara, Mortara! Polja grobov jugoslovanske krvi in slave. Tam doli počivajo naši očetje in proti sinovom se je dvignil isti Lah."*¹⁴ Gotovo je, da so k tako samozavestri

drži poleg že zaprašenih zmag maršala Radetzkega, prispevali tudi sočasni nemali vojaški uspehi centralnih sil na vzhodu, kjer je nemško - avstrijska ofenziva do 23. maja dosegla San, in v Sredozemlju (27. aprila je avstrijski *"podmorski čoln"* U-5 v Otrantskih vratih potopil francosko oklepno križarko *León Gambetta*,¹⁵ izkrcanje pri Galipoliju pa se je Britancem in Francozom vse bolj očitno ponesrečilo). Kljub temu so časnikarji ostali na realnih tleh in ni bilo zaslediti mnenj da bi morali biti vojni cilji Avstro-Ogrske na zahodu kaj več kot, *"proti jugu uspešno braniti meje monarhije"*, če uporabimo cesarjevo formulacijo iz razglasa. Vrnitev 1866 izgubljene Benečije (in z njo Beneške Slovenije) je verjetno bila le tiha želja tako cesarja, kot Slovencev.

Ob tem, da so bili vojni cilji Italije znani in je bila v grobem znana tudi vsebina Londonskega pakta, je razumljivo, da so predsodki do Italijanov dobili trdno bazo, na katero so se opirali. Slovenci (in Hrvatje) so se upravičeno počutili ogrožene in so kar tekmovali v obsodbah italijanskih pretenzij.¹⁶

*"Vihar te vojne zadene našo slovensko domovino in naše slovensko ljudstvo. Z grozo smo čitali kaj je Italija označila za svoje minimalne zahteve. Primorske dežele so pljuča slovenskega in hrvatskega naroda, tam prebiva eden najboljših delov slovenstva, tam vdihava naš narod sveži zrak in po teh zemljah sega sedaj Italija, enkrat v imenu narodnostnega načela, drugič v imenu svoje strateške in pomorske pozicije, tretjič v imenu svoje trgovske ekspanzivnosti, zdaj kot dedinja nekdanjih Benetk, zdaj v imenu starega Rima. Pa to je vse le zoprna patetika, kajti nagib je vendar le eden: uresničiti imperijalistične težnje Italije in na razvalinah naše monarhije ustvariti nov rimski imperij."*¹⁷ In ker so bili najbolj neposredno napa-

stalna praksa. Slovenski narod je nasprotno ostal pri nevtralnějšíh Italijanah.

¹² Sicer pa je tudi Bismarck baje izjavil: *"Bog je človeka ustvaril po svoji, Italijana pa po podobi Juda Iškarjota."*

¹³ *Slovenec*, 24. maj 1915. Stari monarh, ki je izjavljal: *"Raje bi vse izgubil in častno umrl, kakor da bi se sprijaznil s tem ogabnim ropanjem,"* in da gre raje sam v strelske jarke, kot da Italiji prepusti Trentino (J.-P. Bled: *Franc Jožef*, Ljubljana 1990, str. 615), v vojni pač ni mogel videti najslabše rešitve. Zlasti še, ker je bila možnost, da bi se v strelskih jarkih res znašel, precej majhna.

¹⁴ *Slovenec*, 25. maj 1915. V *Slovencu* so v tem komentarju z naslovom *"Za domovino - Vsi Jugoslovani edini"* začeli uporabljati za Italijane izraz Lahi, kar je postalo

¹⁵ Poveljnik U-5 poročnik linijske ladje baron Georg von Trapp si je svetovno slavo - bolj kot s to akcijo - pridobil z nastopi družinskega zborčka in s knjigo svoje druge žene Marije Avguste Kutschera *The Story of the Trapp Family Singers* (1949) ter z muzikalom (1959) in filmom (1965) *Moje pesmi, moje sanje (The Sound of Music)*.

¹⁶ "Lobistično" kampanjo proti italijanskim pretenzijam pa je v Parizu in potem v Londonu začel tudi *Jugoslovanski odbor*, ki se je prav zaradi bojzani pred italijansko politiko umaknil iz Rima. Slovenski član odbora Bogumil Vošnjak je 4. junija 1915 v svoj dnevnik zapisal: *"Izvedeli smo, kako grozna je konvencija. Ako se ona obistini, bo življenje Jugoslovancev grozno."* (*B. Vošnjak: Dnevnik iz prve svetovne vojne*, Ljubljana 1994, str. 52)

¹⁷ *Slovenski narod*, 24. maj 1915. *Slovenski narod* je tako novi imperij kot cilj italijanskega kraljestva zaznal nekaj let preden ga je *Il Duce* Benito Mussolini formuliral tako: *"Pravico imamo do cesarstva, ker smo ploden narod in imamo ponos in voljo, da se razširimo po"*

deni njihovi interesi, so se tako Slovenci kot Hrvati v patriotičnem zanosu kar sami ponujali kot najboljši branitelji zahodne meje. *Slovenec* je na drugi dan vojne zapisal: "Pozdravljen vsak avstrijski in ogrski vojak, ki maršira skozi našo zemljo, naš je vsak, a radi bi videli, da bi preko te zemlje peli slovenski in hrvatski polki:

*'Fantje se zbirajo,
v kranjsko deželo,
v vojsko marširajo,
na Laško gredó.'*¹⁸

In kaj si ne bi želeli v boj proti armadi, ki "še nikoli ni izpeljala kake stavljenega ji naloge."¹⁹ Še danes močno prisotno mnenje o Italijanih kot slabih vojaki (ki pa, resnici na ljubo, ni le slovensko)²⁰ je bilo v tistih dneh pač priljubljena

zemlji, možat narod v pravem pomenu te besede." (C. L. Sulzberger: Druga svetovna vojna, Ljubljana 1970, str. 38).

Verolomnost italijanske vlade so časnikarji poskušali prikazati tudi s stališči njenih članov v času zavezništva. *Slovenski narod* tako še pred vojno napovedjo navaja mnenje tedanjega zunanjega ministra Sonnina z dne 29. maja 1881: "Rivendicare Trieste come un diritto sarebbe un' esagerazione del principio di nazionalita." (*Slovenski narod*, 20. maj 1915).

18 *Slovenec*, 25. maj 1915. Želja časnikarja se je v kratkem izpolnila in naslednji dve leti so "slovenski in hrvatski polki" skupaj z mnogimi drugimi na Soči čakali, da "na Laško gredo". Očitno pa se ni motil tudi v napovedi bojne morale teh enot: "V Avstriji je silovito zagorel duh odpora; Tirolci, Korošci, Slovenci in Hrvati so tekmovali v obrambi ogrožene domovine." (E. Zöllner: *Geschichte Österreichs*, str. 484; po F. J. Bister: *Anton Korošec, državnozborni poslanec na Dunaju*, Ljubljana 1992, str. 146). Ob tako nezaskrbljenem, "the more - the merrier" slogu, ki se kaže v časnikih, kljub vsemu kaže podvomiti, ali je večina prebivalstva novega sovražnika sprejela tako flegmatično.

Nasprotno mitu o "Janezih" kot slabih vojaki, ki se je razvil v rajni Jugoslaviji, pa je tudi mnenje z "druge strani". Britanski zgodovinar George M. Trevelyan v pismu poslanem 22. junija 1915 iz Rima Robertu Williamu Seton-Watsonu, ki je z vsemi silami nasprotoval uresničitvi Londonskega sporazuma, odsvetuje javno protitalijansko kampanjo ker: "If we leave Italians alone they will learn by experience in the war; already they are having great trouble with the Slovenes on the Isonzo, at least Miller was told this by an Italian the other day [na robu lista dodano: "and it is practically admitted in the Messagero today"]. ... By the time the war is over the Italians will have learnt their lesson - it is already beginning on the Isonzo. ... Leave them alone and the Slovenes on the Isonzo will inform them about the South Slav question in the most practical manner." (R. W. Seton-Watson i Jugoslovenci. *Korespondencija 1906-1941. I 1906-1918*, Zagreb-London 1976, str. 227, 228 in 404).

19 *Slovenec*, 2. junij 1915.

20 Le za ilustracijo: "Za italijanske tanke so (glede na vojne neuspehe) vedno govorili, da imajo eno prestavo za vožnjo naprej in štiri vzvratne" (A. Vilar: *Ariete C-1; Revija Obramba 11/94*, str. 24) in: "Evzonske patrolje so napadale z noži in zobmi in grizle prestrašene male

tema. Slovenec je sicer menil, da "ne bilo bi pametno podcenjevati nasprotnike in njegove sile," toda, "če ima pregovor: historia docet, exempla trahunt (zgodovina uči, zgledi vlečejo) le malo resnice v sebi, potem se italijanska armada tudi v sedanji vojni ne bo drugače izkazala, kakor uči njena dosedanja zgodovina in zgledi preteklosti tudi topot ne bodo ostali brez učinka."²¹ Da pa je imela italijanska armada tako slaba priporočila ni čudno, kajti "moštvo je jako različno. Prebivalci Piemonta so trden, izboren vojaški material, Furlani in prebivalci vzhodne Beneške so duševno zaostali, Neapolitanci, Kalabreži in prebivalci Puglije leni in neutrjeni. Sardinci zmožni a samovoljni, Siciljanci neustrašni a brez discipline."²² Če iz tega šopka stereotipov par excellence "sestavimo" povprečnega prebivalca Kraljevine Italije v slovenskih očeh, rezultat pač mora biti slab. Vrhunec podcenjevanja italijanskih oboroženih sil pa je gotovo pismo, ki sicer zelo smrdi po izdelku propagandista z omejenim smislom za humor, a je bilo v Slovincu predstavljeno kot "pismo slovenskega topničarja z italijanskega bojišča":

*"Ljuba sestra! Smo se že začeli! In veš, kaj so Italijani proti nam poslali? Nekaj dimnikarjev, to je zamorcev iz Afrike. Ti divjaki so nas naskočili, a nagnali smo jih tako, da včeraj in danes niti nas spregled ni nikogar več. S to črno svojatjo nas Italijani pač ne bodo! Nam se je zdelo, kakor da bi gledali kak cirkus in smo se na ves glas smejali, ko smo jih nagnali. Pri nas sta dva moža malo opraskana, črnici pa so pustili pet mrtvih na mestu, ostale so pa vlekli s seboj. Imeli so precejšnje izgube. Zdaj rečem samo to: Naprej do zmage! Polentar si bo zapomnil, kdaj je stegnil roko po naši zemlji. Rusi nas že poznajo, sedaj bomo pa še Italijanu pokazali, kaj zna Avstrijec, ko brani svojo drago domovino. Bodite brez skrbi, branili vas bomo do zadnje kaplje krvi. Bog in sreča junaška! Tvoj brat Joško."*²³

Ob takem mnenju o nasprotniku je ljubljanski župan dr. Ivan Tavčar na seji mestnega sveta lahko mirno izjavil: "Bojazen naših src ne pretresa. Če je Italija hotela imeti vojno, naj jo ima."²⁴ Če se je potem italijanska vojska po treh in pol vojnih letih - na kakršenkoli način že - znašla na Vrhniki je to že moralo biti precej šokantno.

Za konec poskusimo strniti: Italijani so verolomneži, ki jim ne gre zaupati, njihova vojska je le komaj vredna tega imena in Italijani so slabi vojaki, ki ni da bi se jih bali. To so trije najbolj

italijanske vojake." (C. L. Sulzberger: Druga svetovna vojna, str. 100).

21 *Slovenec*, 2. junij 1915.

22 *Slovenski narod*, 5. junij 1915.

23 *Slovenec*, 25. maj 1915.

24 *Slovenski narod*, 28. maj 1915.

jasno izraženi slovenski stereotipi o naših zahodnih sosedih - stereotipi, ki so ob izbruhu vojne na Soči prišli na dan v časnikih in ki so jih poznejši zgodovinski dogodki verjetno le še okrepili, tako da so še kako prisotni tudi danes, ko se ob nesoglasjih med Slovenijo in Italijo pokažejo med drugim v vrsti pisem bralcev.²⁵ Ob tem, da bi pričujoči prerez javnega mnenja lahko še širili z obdelavo več tedanje slovenske periodike, bi bilo zanimivo videti tudi sinhrono sliko v italijanskih časnikih. A ob zanimivosti bi pregled pridobil tudi na obsegu, ki pa je že tako večji od zaželenega; zato se bomo temu odpovedali.

Ali ustaljene predstave ustrezajo resničnemu nacionalnemu značaju, pa nam bi morale pokazati drugačne (zlasti psihološke) raziskave. A to po zahtevnosti in obsegu našo temo že močno presega. In četudi se stereotipi izkažejo za utemeljene, gre pri tem nujno za povprečne vrednosti, ki pri posamezniku lahko še zdaleč ne veljajo.²⁶

Z U S A M M E N F A S S U N G

Keine Spanne Boden an die Italiener! Die slowenischen Ansichten über die Italiener angesichts der Kriegserklärung vom 23. Mai 1915

In der Zeit vor dem Ersten Weltkrieg standen die westlichen Nachbarn der Slowenen auf dem "ehrenhaften" zweiten Platz im Pantheon der slowenischen nationalen Erzfeinde hinter den unumstrittenen Siegern aus dem Norden - den Deutschen. Es ist nicht schwer zu erraten, daß die Tatsache, daß Italien seine Allianz mit Österreich und Deutschland am Kriegsbeginn ignorierte, nur Öl aufs Feuer goß.

Bis auf einige Tage vor dem schicksalhaften 23.

Mai brachten die slowenischen Zeitungen nur ein paar Kurznachrichten über Italien auf ihren Innenseiten. Der erste Kommentar über die italienische Lage veröffentlichte der konservative "Slovenec" erst in den Tagen vor der entscheidenden Sitzung des italienischen Parlaments. Darin entwickelte der Autor die später noch einige Male wiederholte These von der Kriegsbewegung als einer Bewegung von Gesindel, dessen Drahtzieher das Freimaurertum sei: "Kriegshetzer - angeführt von einer Freimaurerlogge - drohen mit der Revolution." Daß die Politik eine entscheidende Rolle bei der Entstehung von festen Stereotypen über die Italiener und Italien spielte, zeigt der entgegengesetzte Standpunkt des Kommentators des Slovenski narod im Kommentar "Bei Ausbruch des Krieges gegen Italien": "Dabei soll man nicht außer acht lassen, daß die italienische Regierung bei ihrer Aktion fast die gesamte Nation auf ihrer Seite hat."

Nach dem "Tag D" suchten die Autoren die Moral der Bürger der Monarchie zu heben. Für letztere machte sich eine dritte Front auf, und es kamen ihre und (vermutlich) slowenische Stereotype über die "welschen Wortbrüchigen" deutlich zum Ausdruck. "Unsere Zeit ist angebrochen. Das ist unsere Chance. Du selbst (Franz Joseph) sahest in Deiner Jugend die slowenisch-kroatische Nation an den norditalienischen Kriegsschauplätzen. Custozza, Novara, Mortara! Gräberfelder südslawischen Blutes und südslawischer Ehre. Dort unten ruhen unsere Väter und gegen ihre Söhne erhob sich wieder der Welsche," schrieb der Slovenec. Und es nimmt nicht wunder, daß die Slowenen den Kampf aufnehmen wollten, denn sie konnten mit einer Armee rechnen, deren "Mannschaft durch äußerste Vielfalt gekennzeichnet war. Die Einwohner des Piemont bilden ein hartes, auserlesenes Kriegsmaterial, die Friulaner und die Einwohner des östlichen Venetien sind geistig zurückgeblieben, die Neapolitaner, Kalabresen und die Einwohner der Puglia faul und verweichelt, die Sarden fähig, aber eigenwillig, die Sizilianer unerschrocken, aber undiszipliniert."

Angesichts dieser Meinung über den Gegner sagte der Ljubljanaer Bürgermeister Dr. Ivan Tavčar auf der Sitzung des Stadtrates beruhigt: "Unsere Herzen werden nicht durch Furcht erschüttert. Wenn Italien den Krieg gewollt hat, soll es ihn haben."

²⁵ "Vse skupaj je bilo tem bolj porazno, ker makaronarski prapor [zastava italijanske manjšine] očitno ni motil niti predsednika republike niti predstavnikov slovenske vojske." (A. Benedejčič: *Bo Primorje ščitila država ali TIGR?*, pismo bralca, *Delo*, 4. februar 1993)

²⁶ J. Musek: *Psihološki portret Slovencev*, str. 35.